

KONCEPCE PLASTIKY

Důležitým prvkem, jenž ovlivňuje koncepci plastiky, je materiál. Pohybujeme se v oblasti plastické tvorby a máme k dispozici plastické materiály, které se ovšem mohou značně lišit hrubostí materiálu a také můžeme pracovat dvěma protichůdnými postupy: plastickým a skulptivním (které se ovšem mohou navzájem prolínat). Nekombinují-li se (nebo pouze minimálně) vedou k naprosto odlišné formě. Skulptivní postup, který pracuje s odebráním hmoty z bloku (pracuje směrem zvenku dovnitř) vede k jednoduché formě s malým množstvím detailů, naopak přidávání drobných kousků tvárnější hlíny (pracuje směrem ven), vede k plastičtějšímu povrchu a většímu bohatství detailů.

Dalším důležitým prvkem je velikost plastiky. Podobně jako v kresbě nebo malbě má větší práce rozmach, švih; žák má dostatek prostoru pro své výtvarné vyjádření, pro neopakovatelná gesta, má možnost využívat zajímavých robustních nástrojů... Prostor, který má k dispozici může v kontrastu k větším klidným plochám zaplnit zajímavými detaily, podstatně ovlivňujícími výraz díla. Léta praxe ukazují, že žák mající k dispozici pouze malé formáty, ztrácí smysl pro detail a jeho výtvarný vývoj stagnuje.

Podobně jako malíř nebo grafik ve své plošné tvorbě realizuje své výtvarné záměry neoddělitelným spolupůsobením obsahu a formy; využívá k tomu výtvarných vyjadřovacích prostředků: barva, tvar, linie, světlo..., kontrast, řád nebo jeho absence, rytmus..., tak i sochař pomocí výtvarných výrazových prostředků, které se od plošných neliší tolik, jak by se na první pohled mohlo zdát (má rovněž k dispozici světlo, stín; plochu, linii, oblé hrany, ostré, strukturu povrchu, kontrasty...pracuje navíc s objemem, prostorem, vnitřním i vnějším), směřuje k působivému prostorovému dílu. Výtvarné techniky, jež samy o sobě nejsou výtvarnými výrazovými prostředky, rovněž významně ovlivňují charakter výtvarné práce. Výraz je rovněž ovlivněn použitými nástroji (ovlivňují rukopis autora. Rukopis představuje způsob vedení tahů - štětcem, špachtlí, očkem, nebo obecněji charakteristický způsob výtvarného vyjádření).

Manuální dovednost a psychický stav žáka má rovněž vliv na výraz jeho práce.

OBSAH + FORMA = VÝRAZ (výraz výtvarného díla je to co působí na diváka)

POSTUP MODELOVÁNÍ

Žák na podložku překrytou látkou (u větších prací na dřevěnou konstrukci, drátěnou kostru) přidává kusy sochařské hlíny, stlačuje je k sobě, poklepává laťkou, odebírá podle potřeby očky. Od počátku práce plastikou otáčí, sleduje její siluetu, její tvar, koriguje jej, dotváří.

Materiály vhodné pro modelování:

- sochařská hlína
- keramická hlína (bez pálení)
- sádra, modelína, samotvrdnoucí hmoty...

Sochařské dílo vzniklé plastickým postupem může mít podobu:

- **volné plastiky** (volně přístupné a viditelné ze všech stran)

- **reliéfu** (reliéf je sochařská práce vyrůstající z plochy, s jediným - čelním pohledem, oboustranná mince má na každé straně jeden čelní pohled. Plaketa je jednostranná.)

Reliéfní tvorba, pracující s redukcí výšek ve zvoleném poměru, je náročný postup uplatnitelný spíše v zájmových kroužcích, ale ve volně (svobodně pojatém) přístupu, lze hliněný reliéf (zvláště mám na mysli inspirovaný pozorováním reality) využít i na II. stupni základní školy.

Reliéf může vzniknout nejen svobodným přidáváním sochařské hlíny na plát (samozřejmě doplněný o odebrání očky), ale i vtlačováním nejrůznějších předmětů do silného plátu hlíny nebo masivní misky.

Nejvhodnějším materiálem pro sochařské modelování je sochařská hlína (Pozor! jako sochařská hlína je také v některých knihách označována hlína se šamotem, protože se využívá k tvorbě velkých keramických plastik nebo objektů - soch). Sochařská hlína se od keramické liší tvárností, je tzv. dlouhá (keramici zase používají termínu mastná, mastnější). Váleček vytvořený z hlíny se snadněji zlomí, popraská u hlíny tzv. krátké, tj. ve srovnání se sochařskou, u hlíny keramické. Keramické hlíny obsahují nejrůznější příměsi, které souvisejí s následným pálením a vlastnostmi, které by dílo v průběhu tvorby, sušení nebo po vypálení mělo mít.

Sochařským modelováním vzniká **plný, hutný, hmotný tvar**, zatímco keramické modelování vytváří keramickou plastiku vzhledem k následnému pálení **dutou**, v případě uzavřeného tvaru s otvorem pro únik horkého rozpínajícího se vzduchu. Sochařem vytvořená plastika se dokončuje vytvořením formy a odléváním (sádra, bronz, sklo...), keramická plastika se pálí, popřípadě glazuje. Sochaři a keramici využívají odlišnou hlínu (S. Mattison používá pro hrubou keramickou hlínu se šamotem termín sochařská. V našich podmínkách se termín sochařská hlína používá výlučně pro hlínu z níž sochař modeluje a která se nevypaluje).

Plastelína (modelína), je materiálem mnohem méně vhodným než sochařská hlína (barva je její výhodou v práci artefietického charakteru), žáci většinou vytvářejí drobné objekty vzniklé spojením různobarevných tvarů. Tento postup je spíše blízký konstruování než modelování a je rovněž bližší keramickým postupům než-li sochařskému velkoryse pojatému modelování. Jak už bylo řečeno v úvodu, modelování drobných figurek pro rozvoj prostorového vnímání, citění a tvorby nestačí. Pro práci s modelínou bych doporučila práce K. Cikánové z knihy *Objevujte s námi prostor, jež mají blízko k válečkové technice a lze je zařadit do body artu*).

Na trhu stále přibývá různých druhů modelačních hmot.

Jak už bylo výše řečeno, sochařským modelováním vzniká plastika, jež ovšem není dostatečně trvanlivá a odolná povětrnostním vlivům. Z těchto důvodů se po vytvoření formy odlévá do definitivního materiálu, sádry, bronzu, skla.

ODLÉVÁNÍ

Pro školní praxi je využitelná sádra.

Sádra je mnohostranný materiál, jehož jedinou nevýhodou je, že rychle tuhne. Tuhnutí lze zpomalit přidáním klišu (klíh je nutno nechat ve vodě nabobtnat, pak se zastálého míchání rozpustí v horké vodě. Je nutné předem vyzkoušet a zjistit množství klišu v urč. množství

vody, jež by bylo základem pro vytvoření sádry). Sádrou můžeme modelovat na konstrukci z drátů popřípadě dalšího materiálu, můžeme do řídké sádry smočit drátěnou plastiku, můžeme sádrou odlévat nebo textilií namočenou do sádry (např. jutou) kašírovat.

Slepu formu pro odlévání připravíme přímo vtlačováním do hlíny (nástroje, přírodniny, klíče, materiály se zajímavou strukturou). Práce je zajímavá momentem překvapení, neboť žáci vidí pouze negativ, výsledek je k formě negativně obrácený, tzn. plochy konkávní jsou konvexní a naopak. Odebírání různě tvarovanými očky, vtlačování prstů..., v masivní misce je založeno na stejném efektu. Sádru pomalu vlijeme do formy z měkké hlíny a ihned po ztuhnutí sádry, dokud je hlína ještě měkká, opatrně a po kouscích hliněnou formu odstraníme. Pozor na ostré a hluboké vrypy, ty nyní vyčnívají a snadno se lámou. Pokud jsme se žáky v přírodě, můžeme využít stejným způsobem tvárnou půdu.

Je rovněž možné žáky vymodelovaný reliéf nechat uschnout a zatuhnout a ten potom do měkké hlíny vtisknout, opatrně sejmut, poopravit a odlít.

Samozřejmě je možné suchý reliéf naimpregnovat, odlít, sejmut formu, tu opět naimpregnovat a znovu odlít už definitivní odlitek (pozitiv).

PŘÍPRAVA SÁDRY

Sádru sypeme do vody tak dlouho, až se na hladině tvoří malé ostrůvky. Sádru pomalu rozmícháme (nejlépe rukou, poněvadž můžeme zároveň rozemnout hrudky sádry). Mícháme pomalu, aby se sádra takzvaně nestrhla, potom by nezatuhla vůbec. Při tuhnutí sádry vzniká teplo. Zbytky sádry nevyléváme do odpadu, vydrolíme je ze speciální gumové misky nebo použijeme jednorázově plastový kelímek, který se zbytky sádry vyhodíme do směšného odpadu.

PATINOVÁNÍ

Odlitky většinou nijak výrazně nekolorujeme, pouze je patinujeme. Jistě mohou existovat výjimky. Patinování můžeme provést vodovou barvou, zbytky hlíny, mlékem a dalšími způsoby. Barvu dobře vetřeme do reliéfu a vytřeme ji houbičkou. Tím se podtrhne plasticita povrchu.

Jak již bylo zmíněno, sádrou můžeme také kašírovat.

Kašírování je dotvoření povrchu výtvarného prostorového objektu pomocí látky, juty, papíru, provázků, sádry nebo sádrových ob vazů. V našem případě na nahrubo vytvořené jádro (například konstrukce z drátů) modelujeme sádrou, popřípadě kašírujeme řídkou textilií namočenou v sádře.

KOMBINACE MATERIÁLŮ A TECHNIK

Ke tvorbě díla, jehož partie vznikly sochařským nebo keramickým modelováním můžeme využít nejen odlišné materiály, ale i technické postupy. Keramická rozměrná díla mohou být doplněna o skleněné nebo kovové části, v žákovské tvorbě o jutu, sisal, kovový drát... Vymodelovaná hliněná podložka může sloužit k zapíchnutí prutů a vytvoření volné práce košíkářskou technikou.

Při materiálových kombinacích je třeba se řídit pravidlem omezené volby. Množství kombinovaných prvků, materiálů, barev a dalších různorodých faktorů, jež oko vnímá jako odlišné, je třeba omezit, protože výsledný výraz by byl jejich mnohostí rozmělněn, byla by připoutávána pozornost k jednotlivostem, umenšilo by se působení celku. Kombinujeme-li dva příbuzné nebo kontrastní materiály, k přebujelé četnosti kombinací nedojde.

Kombinujeme-li jeden materiál ze skupiny přírodních materiálů (v našem případě sochařské hlíny nebo keramických hlín) a omezeného množství (dejme tomu dvou materiálů) ze skupiny navzájem si blízkých materiálů, ale k hlíně kontrastních, nemůže nastat nevhodný efekt a umenšení působnosti práce. Kombinujeme-li materiály, které jsou si blízké svým původem a vzhledem (strukturou, barevností...), může být materiálů více. O kombinacích přemýšlejte, pěstujte svůj cit pro vlastnosti a kombinace materiálů nebo různých prvků.